

Naiset ja kemia

Sarja kertoo merkittävistä naiskemisteistä, joiden uraa esitellään *European Women in Chemistry* -kirjassa.

Émilie du Châtelet

loistaa yhä parrasvaloissa

■ **Émilie du Châtelet** oli ”suurmies, jonka ainoa vika oli se, että hän oli nainen”. Näin sanoi lahjakkaan luonnontieteilijän rakastaja, valistusfilosofi Voltaire.

Sisko Loikkanen

Harva kuuluisakaan tutkija on noussut yleisön suosikiksi myös oopperalavalla, mutta **Émilie du Châtelet** (1706–1749) on sen tehnyt.

Säveltäjä **Kaija Saariaho** innostui ranskattaren persoonasta niin, että loi tämän elämästä kertovan monologioopperan, jonka libretto on kirjailija **Amin Maaloufin** käsialaa. Lyonissa vuonna 2010 kantaesitetyn *Émilien* ainoan roolin lauloi ensimmäisenä **Karita Mattila**, joka teki ikimuistoksen tulkinnan valistusajan tiedenäisestä.

Émilie du Châtelet tunnettiin pitkään lähinnä filosofi **Voltairein** (1694–1778) rakastajattarena. Hän oli kuitenkin myös intellektuelli, joka ei tyytynyt aatellisen helppoon elämään vaan teki oman uran monipuolisena luonnontieteilijänä.

Oma elämä tieteessä

Émilie syntyi paroni **Louis Nicolas de Breteuil'n** – Aurinkokuningas Ludvig XIV:n protokollapäällikön – ja **Anne de Froullay-Tessén** neljäntenä lapsena, jonka terävä pää herätti jo varhain huomiota. Ylhäisöpiireissä asia oli kauhistuksen aihe, tytön kun ei ollut sopivaa olla älykkö.

Valistunut isä päätti kuitenkin antaa ainoalle tyttärelleen aikansa parhaan kasvatuksen. Tämä oppi nopeasti englannin, latinan, italian, kreikan ja saksan kielet ja luki alkukielellä suuria kirjailijoita.

18-vuotiaana täysinoppineelle aatellineidille järjestettiin avioliitto 30-vuotiaan markiisi **Florent-Claude du Châtelet'n** kanssa. Nuori markiisitar täytti tehtävänsä synnyttämällä kolme lasta ja alkoi sen jälkeen elää omaa elämäänsä – mikä sopi hyvin upseerimiehelle, joka eli armeijassa omaansa.

Émilie du Châtelet uskoi, että valistus kuuluu myös naisille.

Émilie du Châtelet sen sijaan ryhtyi jälleen opiskelemaan paneutuen nyt erityisesti matematiikkaan, fysiikkaan ja luonnonfilosofiaan. Suhteen Voltairein kanssa hän aloitti opintojensa ohessa vuonna 1733. Intohimoinen rakkaus kantoi hänen elämänsä loppuun saakka mutta aiheutti hovissa kohua.

Ranskan kuningasvaltaa kärkeästi arvostellut Voltaire oli jo kärsinyt maanpaon ja karkotettiin pian uudelleen Pariisista. Suvaitsevan puolisonsa luvalla Émilie tarjosi rakastajalleen turvapaikan perheen linnasta Cirey sur Blaise'ssa.

Siellä pari alkoi tehdä tiedettä yhdessä. He kokosivat linnaan valtavan kirjaston ja perustivat sinne laboratorion, jonne hankittiin kokeita varten kaikki nykyaikaisimmat tutkimuslaitteet, kuten uunit, pumput, teleskoopit ja mikroskoopit.

Molemmat julkaisivat tutkimuksiaan, ja Émilie käänsi ranskaksi **Isaac Newtonin** suurteoksen *Principian*, johon hän lisäsi kommenttinsa. Hän jopa kirjoitti uuden fysiikan oppikirjan, jotta hänen oma poikansa saisi mahdollisimman ajanmukaisen koulutuksen.

Miehen puvussa

Vähitellen Cireystä tuli kohtaamispaikka, jonne saapui monia merkittäviä oppineita, kuten tähtitieteilijä **Pierre-Louis Moreau de Maupertuis**, yksi Émilien

opettajista. Suomessa Maupertuis muistetaan retkestään Tornionjokilaaksoon, jossa hän astemittauksin pyrki selvittämään, onko maapallo navoiltaan litistynyt.

Kanssakäyminen muiden tutkijoiden kanssa oli Émilie du Châtelet'ille niin tärkeää, että hän Pariisissa käydessään jopa pukeutui mieheksi päästäkseen sisään kahviloihin, joissa tiedemiehet tapasivat toisiaan.

42-vuotiaana, kesken uurastuksensa, markiisitar tuli vielä kerran raskaaksi. Lapsen isä oli yksi hänen rakastajistaan, runoilija **Jean-François de Saint-Lambert**. Vuonna 1749 päivänvalon näki tyttövauva, mutta iäkkään synnyttäjän vointi huononi nopeasti.

Kun Émilie du Châtelet muutaman päivän kuluttua menehtyi, hänen kuolinvuodettaan valvoivat sekä aviomies, Saint-Lambert että uskollinen Voltaire. □

Kirjoittaja on Ylen tiedetoimittaja.
sisko.loikkanen@yle.fi